

การดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทย: กรณีศึกษาชาวนาไทย จังหวัดลพบุรี
Existence of Thai farmers: A case study of Thai farmers in Lopburi province

สุพัตรา โอทาศรี¹

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การดำรงอยู่ เงื่อนไขของการดำรงอยู่ของอาชีพชาวนา และศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทยในจังหวัดลพบุรี ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญรวมทั้งสิ้น 45 คน คือ ชาวนาในจังหวัดลพบุรี และเจ้าหน้าที่เกษตรระดับจังหวัด และระดับเกษตรอำเภอในจังหวัดลพบุรี โดยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษา พบว่า สถานการณ์การดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทยในจังหวัดลพบุรี มีจำนวนชาวนาที่อยู่ในพื้นที่เขตชลประทานเพิ่มขึ้นจากเดิม แต่สำหรับชาวนาที่อยู่นอกเขตพื้นที่ชลประทานกลับมีจำนวนชาวนาลดลงจากเดิม อย่างไรก็ตามจำนวนของชาวนาในจังหวัดลพบุรีในอนาคต โดยรวมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เป็นเพราะความแตกต่างทางการสนับสนุนเชิงนโยบายของรัฐบาลแต่ละรัฐบาล ในด้านเงื่อนไขของการดำรงอยู่ของชาวนาไทยในจังหวัดลพบุรี สามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยแห่งการดำรงอยู่ของชาวนาไทยและปัจจัยแห่งการเลิกทำนาของชาวนา

ปัญหาและอุปสรรค 1) ปัญหาเรื่องแหล่งน้ำ และภัยทางธรรมชาติ 2) ปัญหาการแทรกแซงจากนักการเมืองท้องถิ่น 3) ปัญหาเกี่ยวกับเมล็ดพันธุ์ที่ไม่มีคุณภาพ 4) ความไม่แน่นอนของราคาผลผลิตและการขนส่งที่เป็นไปด้วยความลำบาก 5) ปัญหาจากกาสนับสนุนเชิงนโยบายในลักษณะประชานิยมของรัฐบาล

ข้อเสนอแนะ 1) ควรมีการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการดำเนินตามแนวทางของเกษตรทฤษฎีใหม่ 2) ควรส่งเสริมความรู้ให้กับชาวนาให้มีความรู้มากขึ้น 3) ภาครัฐต้องให้การสนับสนุนภาคเกษตรกรรมให้มากขึ้นและจริงจังอีกทั้งยังต้องมีการปลูกฝังอาชีพทำนา สนับสนุนแหล่งเงินทุนแก่ชาวนา แต่ต้องจัดการให้เชิงประชานิยม

คำสำคัญ: การดำรงอยู่ ชาวนาในจังหวัดลพบุรี

Abstract

The objectives of this study were to investigate the current situations; to find out the factors affecting the existence and to identify the problems in their cause of living and make some recommendations to solve of Thai farmers in Lopburi province. In this qualitative research, the data were 45 key informants, consisting of farmers and agricultural officers at the district and the provincial levels in Lopburi province.

It was found that there were the number of farmers in the irrigated areas was increased. Conversely, the number of farmers outside the irrigated areas was reduced. In addition it was found that the number of farmers in Lopburi province tended to increase partly because of the differences in the policy of each

¹ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

government. The main factors affecting the cause of living of Thai farmer in Lopburi province were: 1) the factors contributing to the existence of Thai farmers and 2) the factors contributing to the giving up of farming

The problems related to the existence of farmers in Lopburi province were: 1) Water sources and natural disaster. 2) The interference of local politicians 3) the seeds were of low quality 4) there was price uncertainty and transportation was not convenient. 5) The government spoiled them by giving aid though populist policies. Recommendations 1) The philosophy of self-sufficiency economy followed the new agricultural theory 2) Farmers should be given more knowledge on rice seeds 3) The government should more seriously support the agricultural sector. However, the populist policy should be reduced.

Keywords: existence, farmers in Lopburi province.

ความเป็นมาของปัญหา

อาชีพเกษตรกรรม หลักของประเทศไทย คือ การทำนา ชาวนาในประเทศไทยนับว่าเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่สุด เพราะข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทย อาชีพทำนา ถือเป็นอาชีพดั้งเดิมของคนไทย ที่สืบทอดมายังอนุชนรุ่นหลัง โดยส่วนใหญ่แล้วชาวนาจะใช้ชีวิตอยู่ในชนบทในประเทศไทยส่วนใหญ่จะปลูกข้าวกันทั่วประเทศ และปลูกกันมากในภาคกลาง ซึ่งบางครั้งภาคกลาง ได้ถูกเรียกว่า "อู่ข้าวอู่น้ำ" ของเอเชีย

จากการผลิตข้าวของชุมชนชาวนาที่ทำนาเป็นอาชีพหลัก ในอดีตนั้นจะมุ่งผลิตเพื่อยังชีพในครัวเรือน แต่ปัจจุบันจากการเข้ามาของภาครัฐที่มีความต้องการพัฒนาชนบท จึงทำให้ชุมชนชาวนามีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ โดยมุ่งเน้นให้มีการปลูกข้าวให้ได้ผลผลิตที่มีจำนวนมาก เพื่อการส่งออก ซึ่งลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนชาวนาที่มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นเชิงพาณิชย์ คือ ผลิตเพื่อขาย เข้าสู่วจรระบบทุนนิยม มีการลงทุนทุกขั้นตอน มีการจ้างแรงงาน ใช้เทคโนโลยีการผลิต เช่น เครื่องจักรกล ปุ๋ยเคมี ยากำจัดแมลง เป็นต้น อย่างไรก็ตามสิ่งที่ตามมา คือ ปัจจัยด้านรายจ่ายในครัวเรือนเพิ่ม

สูงขึ้นตามการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่มุ่งการพัฒนาที่เจริญให้ทันกับโลกยุคปัจจุบัน ในขณะที่ผลผลิตของชาวนามีราคาตกต่ำลง (กฤษฎา นาโสภ 2552)

นอกจากนี้ภาวะจากภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เพิ่มขึ้นทุกวัน ไม่ว่าจะเป็นฝนทิ้งช่วงแห้งแล้ง น้ำท่วม แมลงศัตรูพืช ที่สร้างปัญหาให้กับชาวนามวมไปถึงเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ใช้ในการทำงาน ซึ่งพันธุ์ข้าวที่ชาวนาใช้ส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรเก็บไว้ในฤดูที่ผ่านมาซึ่งจะพบโรคข้าวที่ระบาดมากที่สุดคือโรคไหม้หรือลงมา คือโรคขอบใบแห้ง ส่วนแมลงศัตรูข้าวที่ระบาดมากที่สุด คือ เพลี้ยไฟ รองลงมาคือแมลงบั่ว และเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล (ชาติ พานเหล็ก, 2551) และปัจจุบันข้าววัชพืชได้แพร่ระบาดไปทั่วพื้นที่นาในเขตภาคกลางของประเทศไทย ทำให้ผลผลิตของข้าวเสียหายสาเหตุสำคัญที่ทำให้ข้าววัชพืชแพร่ระบาดอย่างรวดเร็วคือการปนไปกับเมล็ดพันธุ์ (อาทิตยา สุตา, 2551) ทำให้ได้ผลผลิตไม่ดีหรือไม่ได้เลย นี่ก็เป็นอีกสาเหตุที่ทำให้ชาวนาต้องอพยพเข้าสู่เมืองเพื่อมาทำงานเพราะการทำนาไม่ได้ผลผลิต

ภายใต้การรุกรานอย่างไม่หยุดยั้งของอิทธิพลทุนนิยม ได้ทำให้หมู่บ้านและชุมชนที่เคยผลิตพอกินพอใช้ กลายเป็นหมู่บ้านที่ทำการผลิตสินค้าเฉพาะอย่าง

ตามความต้องการของตลาด แต่เงินที่ได้มาจากการขาย ผลผลิตนั้นไม่เพียงพอต่อการซื้อปัจจัยที่จำเป็นต่อการยังชีพ ในขณะที่ชุมชนเมืองที่เป็นศูนย์รวมของตลาดการค้า และการลงทุนจะเติบโตขยายตัวและมั่งคั่งขึ้นเรื่อยๆ (ก้าชัย ลายสมิต 2533) ดังนั้นหากชาวนาได้มีหลักประกันที่มั่นคงและยั่งยืน โดยสามารถพึ่งตนเองได้ จะทำให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น ทั้งสุขภาพกายของชาวนาเองที่มีความเสี่ยงต้องเฝ้าระวังเพราะต้องทำงานหนัก กลางแดด ก้มๆ เงยๆ ได้มีหลักประกันที่พวกเขาเหล่านั้นได้ มีสุขภาพที่ดีขึ้นทั้งทางกาย และใจ ไม่ต้องกังวล ถึงสุขภาพของตน และรายรับ รายจ่าย ภายในครัวเรือนอีกต่อไป (กฤษณาจามมล 2552)

ผู้ศึกษาจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของอาชีพชาวนาไทย เพราะหากประเทศไทยมีแนวโน้มที่อาชีพการทำนาลดลงแล้วนั้น จะทำให้ประเทศของเราประสบกับปัญหาหลายอย่าง กล่าวคือ ประชากรในประเทศยังคงต้องบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก หากเราไม่มีอาชีพนี้ หรือมีลดลง เราจะต้องนำเข้าข้าวมาจากประเทศอื่น และราคาข้าวจะเพิ่มขึ้นส่งผลต่อการดำรงชีวิต รายจ่ายในครัวเรือนย่อมเพิ่มขึ้นตามไปด้วย จากการที่พบว่าปัจจัยที่สำคัญมากมายที่ทำให้อาชีพนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ซึ่งส่งผลต่อการทำอาชีพการทำนา แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องเร่งรัดให้มีการพัฒนาศักยภาพของชาวนา สนับสนุน การให้ความรู้ให้ ความสำคัญต่ออาชีพนี้โดยการให้การช่วยเหลือชาวนาให้มีหลักประกันการทำงานให้กับชาวนาได้มั่นใจว่าการทำงานก่อให้เกิดรายได้ที่มั่นคง ลดภาระหนี้สิน โดยการช่วยเหลือนั้นต้องเป็นแนวทางที่ควรให้ชาวนาได้พึ่งตนเอง และสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง เพราะการทำอาชีพนี้แล้วสามารถพึ่งพาตนเองได้ จะทำให้อาชีพทำนานั้น กลายเป็นอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืนแก่ชาวนาไทยต่อไปในอนาคตได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทย กรณีศึกษาชาวนาไทย จังหวัดลพบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทย กรณีศึกษาชาวนาไทย จังหวัดลพบุรี
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทย กรณีศึกษาชาวนาไทย จังหวัดลพบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

แหล่งข้อมูลที่ทำการศึกษา

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นข้อมูล que ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาค้นคว้าเบื้องต้นจากการศึกษาจากเอกสาร (Documentary study) ในประเด็นของ แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับกรทำนาจากสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ
2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลที่ผู้ศึกษาเข้าไปเก็บในพื้นที่การศึกษา โดยการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูล นอกจากนั้นยังทำการสังเกต และสนทนากลุ่มกับชาวนาในเขตพื้นที่ศึกษาในจังหวัดลพบุรี

ผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญสำหรับการศึกษา (Key-informant)

ผู้ศึกษาได้เลือกพื้นที่ในการศึกษา โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive selection) คือ

ชาวนาในจังหวัดลพบุรี การเลือกกลุ่มตัวอย่างครั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญ รวมทั้งสิ้น 45 คน ประกอบด้วยชาวนาในจังหวัดลพบุรี 11 อำเภอ อำเภอละ 3 คน รวมทั้งสิ้น 33 คน

เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรจังหวัดลพบุรี จำนวน 1 คน และเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตร

อำเภอจังหวัดลพบุรี จำนวน 11 คน จากแต่ละอำเภอ
ในจังหวัดลพบุรี

เครื่องมือในการศึกษา

1. สัมภาษณ์ (Interview) การศึกษาครั้งนี้ใช้
วิธีสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นวิธีการหลักในการ
รวบรวมข้อมูลโดยมีแนวประเด็นคำถามที่ได้เตรียมไว้แล้ว
เป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับแนวประเด็นคำถามสำหรับการ
สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูล
ในรายละเอียดกับผู้ให้ข้อมูล ประเด็นคำถามได้กำหนด
ตามขอบเขตเนื้อหาการศึกษา การสัมภาษณ์มีลักษณะ
การพูดคุยอย่างเป็นธรรมชาติตามความเหมาะสมและ
เป็นกันเอง ตามความเหมาะสมกับเวลาและโอกาส โดย
ให้ผู้ตอบเล่าเรื่องต่างๆ ของตนเองตามประเด็นคำถาม
อย่างยืดหยุ่น

2. การสังเกต (Observation) ได้ใช้การสังเกต
แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) ใน
บริบทโดยรวมของชาวนาในเขตพื้นที่ โดยผู้ศึกษาจะทำ
การสังเกตสภาพทั่วไปของชาวนาในฐานะลูกหลานของ
ชาวนา เช่น ลักษณะความเป็นอยู่ เครื่องมืออุปกรณ์ที่
ใช้ในการทำนา สภาพจิตใจของผู้ให้ข้อมูล ลูกหลานของ
ผู้ให้ข้อมูลเป็นอย่างไร เป็นต้น ซึ่งจะรวบรวมข้อมูลโดย
การจดบันทึกตามประเด็นที่กำหนดไว้และถ่ายภาพ

3. การสนทนากลุ่ม (Focus group
discussion) เป็นเทคนิคที่ประยุกต์มาจากการสัมภาษณ์
ที่นิยมนำมาใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ มักเป็นการ
สัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือเรื่องทั่ว
ๆไป การศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม
โดยเป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ
ข้อเท็จจริงตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการ
อภิปรายภายในกลุ่มโดยผู้เข้าร่วมสนทนา คือ กลุ่มของ
ชาวนาในจังหวัดลพบุรี โดยแบ่งกลุ่มการสนทนาของ
ชาวนาในจังหวัดลพบุรีออกเป็นอำเภอละกลุ่ม

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวม
ข้อมูลทั้งจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและทำการเก็บ
รวบรวมข้อมูลด้วยตนเองในภาคสนาม โดยดำเนินการ
ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. นำหนังสือขอความ อนุเคราะห์ในการวิจัยที่
ออกโดย คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ นำส่งไปยังหน่วยงานใน
พื้นที่เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล และการ
สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐไปยังสำนักงานเกษตรจังหวัด
ลพบุรี และสำนักงานเกษตรประจำอำเภอ 11 อำเภอ

2. สร้างความสัมพันธ์และปรับตัวให้เข้ากับ
เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและผู้นำชุมชน ผู้ศึกษาได้เข้าแนะนำ
ตัวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้นำชุมชน เพื่อทำความรู้จัก
และอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการเข้ามาในพื้นที่
ตลอดจนการขอความร่วมมือในการศึกษาวิจัย จากนั้นได้
หาโอกาสเข้าพบปะพูดคุยกับชาวนา บ้านที่มีอาชีพทำนา
ได้แก่ ชาวนาในเขตพื้นที่ของแต่ละอำเภอของจังหวัด
ลพบุรี เพื่อสร้างความคุ้นเคย และสังเกตวิถีชีวิตชาวนา
เกี่ยวกับการทำนา

3. การเก็บข้อมูลรายละเอียดแบบเจาะลึก เมื่อ
ผ่านช่วงการสร้างความสัมพันธ์และปรับตัวได้ระดับหนึ่ง
แล้ว ผู้ศึกษาได้เริ่มเก็บข้อมูลส่วนรายละเอียดในแต่ละ
ประเด็น โดยเข้าพบปะพูดคุยกับกลุ่มเป้าหมาย ตาม
เงื่อนไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

4. การหาข้อมูลเพิ่มเติม เมื่อผู้ศึกษาได้รวบรวม
วิเคราะห์ความเชื่อมโยงของข้อมูลและสรุปผลแล้ว หาก
พบว่าขาดรายละเอียดข้อมูลบางส่วน ก็ได้เข้าไปเก็บ
ข้อมูลเพิ่มเติมตลอดช่วงของการเขียนรายงานการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ใช้การบรรยายเชิงพรรณนาในการ
วิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งข้อมูลที่ได้จะมีการตรวจสอบความ

ถูกต้องโดยอาศัยเทคนิคสามเส้า (Triangulation) โดยใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีวิจัย (Methodological triangulation) กล่าวคือ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกตและการสนทนากลุ่ม และทำการวิเคราะห์โดยเชื่อมโยงความสอดคล้องของเนื้อหาและแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่าสถานการณ์การดำรงอยู่ของ อาชีพชาวนาไทยในจังหวัดลพบุรี และเงื่อนไขของการดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทยในจังหวัดลพบุรี ตลอดจนปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอนั้น มีความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม กล่าวคือ จากสถานการณ์การดำรงอยู่ของอาชีพชาวนา จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงการทำงานและความเป็นอยู่ของชาวนาที่แตกต่างจากเดิมค่อนข้างมาก ทั้งนี้เพราะความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การพัฒนาที่รวดเร็วของประเทศที่เน้นการพัฒนาตามกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยม ที่เน้นการพัฒนาความเจริญให้แก่พื้นที่โดยพัฒนาเน้นการพัฒนาเกษตรกรรมในเชิงเดี่ยวซึ่งต้องผลิตในปริมาณที่มาก เพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้ที่มากขึ้นและในการตอบสนองความต้องการต่างๆของชาวนาทั้งสภาพความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิต จากความต้องการที่เป็นการผลิตเพื่อยังชีพสู่การผลิตเพื่อขาย ทำให้เกิดความจำเป็นต้องเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ หากได้รับการสนองตอบตามความต้องการของตนด้วยปัจจัยต่างๆ ก็ยิ่งจะมีความต้องการเพิ่มขึ้นอย่างไม่สิ้นสุดเช่นกัน ดังนั้นเมื่อถูกกระตุ้นและได้รับการตอบสนองก็ยิ่งทำให้เพิ่มความต้องการเพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ ดังเช่นชาวนาที่มีความต้องการจะให้ชีวิตของตนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นประกอบกับการเปลี่ยนแปลงวิถี

ชีวิตแบบยังชีพสู่การพัฒนาตามกระแสทุนนิยมที่เน้นการลงทุน การผลิตมากขึ้น โดยการสนับสนุนจากรัฐบาล ทำให้ชาวนาถูกส่งเสริมไปสู่การทำเกษตรกรรมเชิงพานิชจะต้องทำนาบ่อยครั้งขึ้น ปริมาณเยอะๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจมาจนถึงปัจจุบัน

ดังจะเห็นได้จากการศึกษาข้อมูลจากเจ้าหน้าที่สำนักงานของเกษตรอำเภอ จังหวัดลพบุรี ที่อยู่ในเขตชลประทาน พบว่า ชาวนาส่วนใหญ่มีจำนวนเพิ่มขึ้นจากเดิม เพราะว่าชาวนาที่อยู่ในเขตชลประทานมีแหล่งน้ำไว้ใช้อย่างอุดมสมบูรณ์ อีกทั้งนโยบายของรัฐ บาลที่ช่วยสนับสนุนชาวนาในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการพยุงราคาข้าวไม่ให้ตกต่ำ ข้าวจึงมีราคาดีจนเป็นที่สนใจของชาวนา ทำให้มีความต้องการทำนากันมากขึ้น สำหรับการศึกษาข้อมูลจากตัวแทนชาวนาที่อยู่ในเขตชลประทาน ซึ่งมีข้อมูลที่สอดคล้องกันกับเจ้าหน้าที่สำนักงานจาก เกษตรอำเภอในจังหวัดลพบุรี พบว่า ชาวนามีจำนวนเพิ่มขึ้นเพราะการทำนาในปัจจุบันสามารถทำได้ ง่ายขึ้น โดยมีเครื่องทุ่นแรงจากการพัฒนาเครื่องมือการเกษตร และมีความรับจ้างในขั้นตอนต่างๆของการทำนา อีกทั้งราคาข้าวก็ได้ราคาสูงขึ้น

จากการศึกษาข้อมูลจากเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอที่อยู่นอกเขตชลประทาน พบว่า จำนวนชาวนามีจำนวนลดลงจากเดิมเพราะขาดแหล่งน้ำต้องรอน้ำฝนเพียงอย่างเดียว จึงหันไปทำไร่อ้อยกันมากกว่าอีกทั้งอ้อยยังราคาดีกว่าข้าวอีกด้วย และจากการศึกษาข้อมูลจากตัวแทนชาวนาที่อยู่นอกเขตชลประทานมีข้อมูลที่สอดคล้องกัน คือ จำนวนชาวนามีจำนวนลดลงจากเดิมเพราะมีปัญหาเรื่อง ขาดแหล่งน้ำ รายจ่าย ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น รายได้ลดลงเพราะราคาข้าวไม่ดีจึงเปลี่ยนไปทำไร่อ้อยแทนเพราะราคาสูงกว่าราคาข้าว

นอกจากนี้ในการศึกษายัง พบว่าจำนวนของ ชาวนาจังหวัดลพบุรีในอนาคต มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เพราะ หากดูจากสถิติในการลงทะเบียนเกษตรกรผู้ทำนาจากปี พ.ศ. 2551-2554 จะพบว่าแนวโน้มลดลงเป็นเพราะ นโยบายของรัฐที่มีความแตกต่างกัน เนื่องด้วยนโยบาย ช่วงรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เมื่อปี 2552-2553 มีโครงการประกันรายได้เกษตรกร ผู้ที่ได้สิทธิ์ ในโครงการจะต้องลงทะเบียนเกษตรกรถึงแม้การทำนาจะ เกิดความเสียหายอย่างไรก็จะได้เงินชดเชย ทำให้ชาวนา ที่ไม่เคยขึ้นทะเบียนเกษตรกรมาก่อน จะเปลี่ยนมาขึ้น ทะเบียนเกษตรกรเพิ่มขึ้น ทำให้จำนวนชาวนา เพิ่มขึ้น แต่พอช่วงรัฐบาลปัจจุบันของนายยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เปลี่ยนเป็นโครงการจำนำข้าวแทนโครงการประกันรายได้ เกษตรกร ทำให้ชาวนาหลายรายไม่ขึ้นทะเบียนเกษตรกร เพราะคิดว่าไม่มีผลอะไร จึงทำให้ชาวนามีจำนวนลดลง ทั้งที่จริงแล้วจำนวนชาวนาเพิ่มขึ้นและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ในอนาคต เพราะว่าปัจจุบันการช่วยเหลือของรัฐบาลในเรื่องราคา ผลผลิตเพิ่มขึ้น การช่วยเหลือด้านความเสียหายทางภัยธรรมชาติแก่ที่นาที่ได้รับ ความเสียหาย และนโยบายการพักชำระหนี้ นอกจากนี้อุตสาหกรรมก็มี ชีตจำกัดขยายไม่ได้มากนัก และที่ดินสำหรับทำนาใน จังหวัดลพบุรียังมีอยู่อีกจำนวนมากที่จะสามารถเปลี่ยน มาทำนาได้อีก 2-3 ปีข้างหน้า

ในด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของอาชีพ ชาวนา จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อ การดำรงอยู่ของอาชีพชาวนา แบ่งออกเป็น 2 ปัจจัย หลัก คือ 1) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ ได้แก่ ปัจจัยด้านปัจจัยด้านที่ดินและแหล่งน้ำ ปัจจัยด้าน วิธีการทำนา ปัจจัยด้านการเงิน ปัจจัยด้านนโยบาย และปัจจัยด้านวิถีการดำเนินชีวิต 2) ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง กับการเลิกทำนา ได้แก่ ปัจจัยด้านการย้ายถิ่น ของ ลูกหลาน ปัจจัยด้านความหลากหลายของอาชีพ และ

ปัจจัยด้านการสืบทอดของลูกหลาน ปัจจัยดังกล่าว ข้างต้นล้วนแต่เป็นปัจจัยที่เป็นผลมาจากการพัฒนาตาม แนวคิดแบบเศรษฐกิจทุนนิยม เมื่อมีการพัฒนาตาม กระแสทุนนิยมที่เน้นการผลิตเชิงพานิช จำเป็นจะต้องมี ปัจจัยต่างๆ ที่ช่วยตอบสนองต่อความต้องการพัฒนา นั้นๆ เมื่อชาวนาได้รับการตอบสนองจากปัจจัยต่างๆ อาทิ ด้านนวัตกรรมทางการเกษตรที่ทันสมัย การสนับสนุน ทางด้านการเงินจากภาครัฐ การส่งเสริมการผลิต เชิงเดี่ยว ค่านิยมด้านวัตถุนิยมเพิ่มขึ้น จากปัจจัย ต่างๆ เหล่านี้เองทำให้ชาวนาได้รับความสะดวกสบายจน ทำให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ยิ่งส่งผลต่อความต้องการของ ชาวนาเพิ่มขึ้นไม่ว่าจะเรื่องการทำนา หรือด้านวัตถุนิยม ที่ต้องการเพิ่มขึ้นอีก ถึงแม้ว่าปัจจัยต่างๆตามกระแส ทุนนิยมดังกล่าวจะช่วยตอบสนองความต้องการให้กับ ชาวนาได้ ในขณะเดียวกันการพัฒนาแบบกระแสทุน นิยมก็ส่งผลกระทบต่อการใช้ทำนา อาทิ ปัจจัยด้านการ ย้ายถิ่น ปัจจัยด้านความหลากหลายของอาชีพ และ ปัจจัยด้านการสืบทอดของลูกหลาน เนื่องด้วยการพัฒนา ที่รวดเร็วและเป็นไปตามกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยม นั้น มีการเน้นการลงทุนด้านอุตสาหกรรมจำนวนมาก ต้องการแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม และรวมไปถึง ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อขณะที่ เปลี่ยนแปลงไปเกี่ยวกับการศึกษา ทำให้เกิดความ ต้องการที่จะเรียนในระดับที่สูงขึ้นไม่ต้องการมาทำนา เหมือนกับ บรรพบุรุษ ของตน ซึ่งเป็นอีกสาเหตุที่ทำให้ จำนวนชาวนามีการเปลี่ยนแปลง

อย่างไรก็ดีชีตจำกัดในการตอบสนองต่อความ ต้องการต่างๆ ของชาวนาย่อมมีชีตจำกัด เหมือนกับการ พัฒนาแบบทุนนิยมที่เป็นการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืน และ ทำายที่สุดการพัฒนาตามกระแสทุนนิยมก่อให้เกิดค่านิยม การเห็นแก่ตัวของชาวนาเพิ่มขึ้นแน่นอน ซึ่งจากปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะจากการศึกษาในครั้งจะเห็นได้

ว่าการพัฒนาตามกระแสทุนนิยมที่เน้นเชิงพาณิชย์ เป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ชาวนาไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการปลูกฝัง ส่งเสริมและสนับสนุนการทำเกษตรกรรมตามแนวคิดปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง ไม่เน้นการทำเกษตรในเชิงเดี่ยว

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการศึกษาี้ เสนอโดย เรียงลำดับตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังนี้

1. สถานการณ์การดำรงอยู่ของอาชีพ ชาวนาไทยในจังหวัดลพบุรี

พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดลพบุรีเป็นพื้นที่ที่ใช้ ประกอบอาชีพทำนา ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 พื้นที่ ใหญ่ๆ ได้แก่ พื้นที่การทำนาที่อยู่ในเขตชลประทาน และพื้นที่การทำนาที่อยู่นอกเขตชลประทาน การทำนา ของชาวนาในปัจจุบันมีความแตกต่างจากในอดีตหลาย เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นวิธีการในการทำนา พันธุ์ข้าว เครื่องมือ ทางการเกษตร พื้นที่ในการทำนา กล่าวคือ ในอดีต กระบวนการวิธีการทำนาของชาวนามีความซับซ้อนและ ยุ่งยาก เริ่มแรกชาวนาจะต้องถางป่าเพื่อหาพื้นที่ในการทำนา โดยการจับจองเป็นของตนเอง ไม่มีการซื้อขายที่ดิน อย่างปัจจุบัน ใช้แต่แรงงานของตนในการหาพื้นที่ ใครที่ ขยันจะมีพื้นที่มาก ทำให้เกิดการหวงแหนพื้นที่ดินของ ตนเพราะกว่าจะได้มายากลำบากเหลือเกิน อีกทั้งพันธุ์ ข้าวที่ใช้ในการทำนายังเป็นพันธุ์ข้าวป่ายังไม่มีการพัฒนา พันธุ์ข้าว ไม่มีเครื่องมือทางการเกษตรที่ทันสมัยจึงต้อง ใช้ วัว ควาย ในการไถนา ทำให้ต้องใช้เวลานานในการทำ นาแต่ละครั้งนาน จึงทำได้เฉพาะนาปีเท่านั้น ไม่สามารถ ทำนาปรังได้

จากการศึกษาทำให้ทราบว่า มีจำนวนชาวนาที่ อยู่ในพื้นที่เขตชลประทานเพิ่มขึ้นจากเดิม เนื่องจากการ

มีแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ พื้นที่เหมาะสมแก่การทำนา มี เครื่องมือทางการเกษตรที่ทันสมัย ช่วยทุ่นแรงให้กับ ชาวนาได้ทำนาได้สะดวก รวดเร็วขึ้น อีกทั้งยังมีแรงงาน ภาคเกษตรที่ช่วยในการทำนาแทนชาวนาได้อีกด้วย ตลอดจนการสนับสนุนทางนโยบายการเกษตรของรัฐบาล

แต่สำหรับชาวนาที่อยู่นอกเขตพื้นที่ชลประทาน ก็มีจำนวนชาวนาลดลงจากเดิม ทั้งนี้เพราะไม่มีแหล่ง น้ำที่อุดมสมบูรณ์ต้องรอเพียงน้ำฝนในการทำนาเท่านั้น จึงสามารถทำได้เพียงปีละหนึ่งครั้ง นอกจากนี้ต้นทุนการ ทำนาก็สูงขึ้น ราคาผลผลิตตกต่ำ ประสบปัญหา ภัย ธรรมชาติต่างๆ จึงทำให้ชาวนาที่อยู่นอกเขต พื้นที่ ชลประทานบางส่วนเปลี่ยนไปทำไร่อ้อยแทนการทำนา เพราะว่าได้ราคาดีและทำงายกว่าการทำนา

นอกจากนี้ในการศึกษายับพบว่าจำนวนของ ชาวนาจังหวัดลพบุรีในอนาคตมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เป็น เพราะความแตกต่างทางการสนับสนุนเชิงนโยบายของ รัฐบาลแต่ละรัฐบาล หากเป็นนโยบายประกันรา ยได้ เกษตรกร สถิติที่ขึ้นทะเบียนจะเห็นว่าจำนวนชาวนา เพิ่มขึ้น แต่ถ้าเป็นนโยบายจํานำข้าวการขึ้นทะเบียนของ ชาวนาจะลดลง แต่ความเป็นจริงจํานวนชาวนาเพิ่มขึ้นแต่ ไม่มีการขึ้นทะเบียนเกษตรกร รวมไปถึงการสนับสนุนจาก ภาครัฐที่เพิ่มขึ้น ที่พยุงราคาผลผลิต การช่วยเหลือด้าน ภัยธรรมชาติ ตลอดจนการพักชำระหนี้แก่เกษตรกร

2. ในด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของ อาชีพชาวนาไทยในจังหวัดลพบุรี สามารถแบ่งเป็น 2 ปัจจัยหลัก คือ

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของชาวนา ไทย ได้แก่ ปัจจัยด้านที่ดินและแหล่งน้ำ, ปัจจัยด้าน วิธีการทำนา, ปัจจัยด้านการเงิน, ปัจจัยด้านนโยบาย และปัจจัยด้านวิถีการดำเนินชีวิต

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ การเลิกทำนาของ ชาวนาไทย ได้แก่ ปัจจัยด้านการย้ายถิ่น, ปัจจัยด้าน

ความหลากหลายของอาชีพในจังหวัดลพบุรี ปัจจัยด้านการสืบทอดของลูกหลาน

3. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทยในจังหวัดลพบุรี

1. ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของชาวนาไทยในจังหวัดลพบุรี

1.1 ปัญหาเรื่องแหล่งน้ำ และภัยทางธรรมชาติ เนื่องจากไม่มีการจัดการบริหารเรื่องแหล่งน้ำที่ดี ถึงแม้เป็นจังหวัดที่อยู่ในเขตชลประทานแต่ก็ยังพบปัญหาการขาดแคลนน้ำสำหรับชาวนาที่อยู่นอกเขตพื้นที่ชลประทาน และปัญหาการจัดการกับน้ำที่มีในปริมาณที่มากเกินไป ไม่มีพื้นที่รองรับน้ำเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก

1.2 ปัญหาการแทรกแซงจากนักรบการเมืองท้องถิ่น ทำให้เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอและเกษตรจังหวัดไม่สามารถควบคุมการทำนาระยะเวลาการทำนาให้ เป็นไปตามฤดูกาลให้กับชาวนาในจังหวัดลพบุรีได้

1.3 ปัญหาเกี่ยวกับเมล็ดพันธุ์ที่ไม่มีคุณภาพ ไม่มีแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์

1.4 ความไม่แน่นอนของราคาข้าวและการขนส่งที่เป็นไปด้วยความลำบาก ระยะทางไกลจึงไม่สามารถขายผลผลิตตามโรงสีได้ จึงจำเป็นต้องขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อถึงที่แทน ถึงแม้ราคาจะต่ำกว่าก็ตาม

1.5 ปัญหาจากการสนับสนุนเชิงนโยบายในลักษณะประชานิยมของรัฐบาล ที่ให้การช่วยเหลือชาวนามากเกินไป ทำให้ต่อไปชาวนาจะไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ จะรอคอยความช่วยเหลือจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว ซึ่งจะทำให้รัฐบาลต้องแบกภาระมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะจากการศึกษาทำให้ทราบ ว่า

2.1 ควรมีการใช้ระบบเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่ปลูกพืชให้หลากหลายมากกว่าการทำนาเพียงอย่างเดียว ให้ชาวนารู้จักพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ไม่

จำเป็นต้องรอคอยความช่วยเหลือจากภาครัฐ ส่งเสริมความรู้ให้กับชาวนาให้มีความรู้มากขึ้น เช่น เรื่องเมล็ดพันธุ์ข้าว การใช้วัสดุในท้องถิ่น ต้องเข้าใจวิถีชีวิตของตนเองอยู่กับธรรมชาติให้ได้

2.2 ปลูกฝังค่านิยมการครองชีวิตอย่างประหยัด ชาวนาต้องลงมือทำนาคด้วยตนเองเรียนรู้สังเกตการเปลี่ยนแปลงการผลิตข้าวโดยร่วมมือกับโรงเรียนเกษตร จนกระทั่งส่งเสริมให้มีโรงสีของชุมชนเอง รวมไปถึงการให้รัฐบาลควบคุมดูแลเรื่องราคาข้าว ราคาปุ๋ย ปัญหาปุ๋ยปลอม ยาฆ่าแมลง และอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการทำนา โดยที่ภาครัฐ พ่อค้าคนกลาง โรงสีควรมีความซื่อสัตย์ต่อชาวนาไม่คิดคดโกง

2.3 นอกจากนี้ภาครัฐต้องให้การสนับสนุนภาคเกษตรกรรมให้มากขึ้นและจริงจัง ต้องมีการปลูกฝังอาชีพทำนา สนับสนุนแหล่งเงินทุนแก่ชาวนาแต่ต้องจัดการให้เชิงประชาณียมาถึงแม้จะให้การช่วยเหลือทั่วถึงกับชาวนาก็จริง แต่จะทำให้เกิดการเห็นแก่ตัวมากขึ้น ควรให้ความสำคัญโดย การสนับสนุนการวิจัยให้ได้ผลผลิตที่สูงขึ้น มีคุณภาพมีมาตรฐาน โดยเน้นทางชีวภาพตามโครงการต่างๆ ของในหลวง เพื่อลดต้นทุน โดยการสอนการทำปุ๋ยชีวภาพ การฝึกอบรมเรื่อง การวัดคุณภาพดิน (KU test) ปรับปรุงคุณภาพดิน เมล็ดพันธุ์ การฝึกการไถกลบตอซังข้าวหลังจากเก็บเกี่ยวแทนการเผาทิ้ง และให้นักวิจัยศึกษาพันธุ์ ข้าวที่ต้านแมลง คุณภาพข้าวดี ผลผลิตสูง

2.4 สำหรับการบริหารจัดการแหล่งน้ำที่ ต้องการสร้างเขื่อนเพิ่มเติมแต่ไม่สามารถ ก่อสร้างได้ เพราะทำให้เกิดการต่อต้านจากองค์กรอิสระ (NGO) ทำให้ไม่สามารถสร้างเขื่อนเพื่อเป็นแหล่งน้ำเพิ่มเติมและจะได้มีการจัดการบริหารเรื่องน้ำได้ดีขึ้น จึง ควรจะทำความเข้าใจเรื่องสร้างเขื่อน ที่คิดว่าจะทำให้ระบบความสมดุลของธรรมชาติสูญเสียไปจากการทำลายป่าไม้จำนวนมาก

แต่จริงสามารถปรับ ปรับสภาพแวดล้อมให้กลับ มาอุดม สมบูรณ์ได้ตามที่ทำลายไปก็ปลูกขึ้นทดแทน

จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่าสถานการณ์การ ดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทยในจังหวัดลพบุรี และ เงื่อนไขของการดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทยในจังหวัด ลพบุรี ตลอดจนปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ มี ความสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องก็ บคคุณภาพชีวิต และ แนวคิดเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจทุนนิยม กล่าวคือ จาก สถานการณ์การดำรงอยู่ของอาชีพชาวนา จะเห็นได้ว่าการ เปลี่ยนแปลงการทำนาและความเป็นอยู่ของชาวนาที่ แตกต่างจากเดิมค่อนข้างมาก ทั้งนี้เพราะความ เจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การพัฒนาที่รวดเร็วของ ประเทศที่เน้นการพัฒนาตามกระแสการพัฒนาแบบทุน นิยม ที่เน้นการพัฒนาความเจริญให้แก่พื้นที่ด้อยพัฒนา เน้นการพัฒนาเกษตรกรรมในเชิงเดี่ยวซึ่งต้องผลิตใน ปริมาณที่มาก เพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้ที่มากขึ้นและในการ ตอบสนองความต้องการต่างๆของชาวนา ทั้งสภาพความ เป็นอยู่ คุณภาพชีวิต จาก ความต้องการที่เป็นการผลิต เพื่อยังชีพสู่การผลิตเพื่อขาย ทำให้เกิดความต้องการ เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ หากได้รับการสนองตอบตามความต้องการ ของตนด้วยปัจจัยต่างๆ ก็ยิ่งจะมีความต้องการเพิ่มขึ้น อย่างไม่สิ้นสุดเช่นกัน ดังนั้นเมื่อถูกกระตุ้นและได้รับการ ตอบสนองก็ยิ่งทำให้เพิ่ม ความต้องการเพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ ดังเช่นชาวนาที่มีความต้องการจะให้ชีวิตของตนมี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นประกอบกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต แบบยังชีพสู่การพัฒนาตามกระแสทุนนิยมที่เน้นการ ลงทุน การผลิตในปริมาณมาก โดยการสนับสนุนจาก รัฐบาล ทำให้ชาวนาถูกส่งเสริมไปสู่การทำเกษตร กรรมเชิงพานิชต้องทำนาบ่อยครั้งขึ้น ปริมาณเพิ่มมากขึ้น เพื่อ ตอบสนองความต้องการของตนทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ มาจนถึงปัจจุบัน

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงไปจากเกษตรกรรม แบบยังชีพสู่การพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นการ ทำเกษตรกรรม เชิงพานิช มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถี ชีวิตการทำนาของชาวนาในจังหวัดลพบุรีค่อนข้างมาก ทั้งวิธีการทำนาจากเดิมที่ใช้แรงงานในครัวเรือน ปัจจุบัน ใช้เครื่องมือทางการเกษตรที่ทันสมัย และแรงงานภาค เกษตรช่วยทุนแรงสำหรับการทำนา ถึงแม้จะ สะดวกสบายขึ้นแต่การลงทุนก็สูงขึ้น ทำให้จำนวน ชาวนามีการเปลี่ยนแปลงไป ความเห็นแก่ตัวเพิ่มขึ้น เนื่องจากการแก่งแย่งปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต่อการทำ นา ชาวนาไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ต้องรอการ ช่วยเหลือจากภาครัฐ ควรมีการสนับสนุนอย่างจริงจัง เกี่ยวกับเกษตรกรรมทางเลือก การพัฒนาเกษตรกรรม ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกพืชหลากหลาย ชนิด เรียนรู้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเพื่อการดำรงอยู่ของอาชีพ ชาวนาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรมีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับ การทำนาเชิงอินทรีย์ ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง เพื่อการดำรงไว้ซึ่งการทำนาอย่างยั่งยืน
2. ควรมีการส่งเสริมให้ชาวนาได้มีการเรียนรู้ พัฒนาพันธุ์ข้าวโดยชาวนาในชุมชนจากกระบวนการวิจัย ชาวบ้าน
3. ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการแก้ไข ปัญหาของชาวนาอย่างจริงจัง โดยเน้นการแก้ปัญหา ระยะยาวไม่ใช่แก้ปัญหาเฉพาะหน้าหรือในเชิงประชา นิยม แต่ควรมี การแก้ไขปัญหามาให้ชาวนาได้ประกอบ อาชีพทำนาโดยสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน เพราะชาวนาต้องประสบกับปัญหาต่างๆ มากมาย อาทิ

ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ราคาผลผลิตตกต่ำ ราคาปุ๋ยที่แพงขึ้น ภาวะหนี้สิน รวมไปถึงภัยพิบัติทางธรรมชาติต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อและสร้างความเสียหายต่อผลผลิตเป็นประจำทุกปีเนื่องจากประเทศไทยไม่มีระบบการจัดการน้ำที่ดีพอ ถ้าปล่อยให้เป็นอย่างนี้คงชานวนาคงไม่สามารถดำรงอาชีพชานวนาไว้ได้ คงจะเหลือเพียงนายทุนรายใหญ่และชานวนากลายเป็นแรงงานรับจ้างแทน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาข้อมูลด้านรายรับ-รายจ่ายและข้อมูลด้านการผลิตของครัวเรือนชานวนาอย่างละเอียดเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลการดำรงอยู่ของชานวนาไทยได้อย่างละเอียด

2. ควรมีการศึกษาการสืบทอดอาชีพชานวนาจากลูกหลานของชานวนาโดยตรงอย่างละเอียด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลแนวโน้มการดำรงอยู่ของชานวนาไทยในอนาคต

3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการดำรงอยู่ของวิถีชานวนาจากหลายพื้นที่เพื่อที่จะได้นำข้อมูลไปวางแผนการพัฒนาอาชีพชานวนาต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง

- กำชัย ลายสมิต. (2533). **เศรษฐกิจไทยในระบบทุนนิยมโลก**. พิมพ์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กฤษฎา นาโสก. (2552). **วิถีชานวนาอีสานตอนล่าง : ศึกษากรณีชุมชนชานวนาบ้านตำแย ตำบลม่วงสามสิบ อําเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี**. ภาคนิพนธ์ สาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
กฤษณางามกมล (2552). **ภาวะสุขภาพและพฤติกรรมความปลอดภัยในการทำงานของเกษตรกรชานวนา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (การพยาบาลอาชีวอนามัย) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ชาติ พานเหล็ก. (2551). **ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกพันธุ์ข้าวเพื่อใช้ในการปลูกของเกษตรกรในจังหวัดแพร่**. การค้นคว้าแบบอิสระ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) ส่งเสริมการเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อาทิตยา สุตา. (2551). **การปนเปื้อนของข้าววัชพืชในเมล็ดพันธุ์ข้าวปลูกของเกษตรกรในเมล็ดพันธุ์ข้าวปลูกของเกษตรกร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) พืชไร่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่